

До разової спеціалізованої вченої ради
Національної академії внутрішніх справ

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, доцента, завідувача кафедри конституційного права та прав людини Халюка Сергія Олександровича на дисертацію Улянченка Юрія Олександровича на тему «Конституційно-правовий статус засобів масової інформації в Україні та США: порівняльно-правовий аналіз», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується глобалізаційними процесами та стрімким розвитком медіа-технологій, які обумовили нові підходи в питанні правового регулювання засобів масової інформації. Місце і роль засобів масової інформації в демократичному суспільстві, очевидно, визначається їх соціальним призначенням, яке комплексно пов'язане із забезпеченням свободи слова, доступом до публічної інформації, захистом прав журналістів, підтриманням високих стандартів професійної етики та якості інформації, яку надають засоби масової інформації.

Крім того, в умовах воєнного стану в Україні посилюється вплив нових викликів, таких як фейкові новини, кібератаки на медіа-ресурси та інші форми маніпуляції інформацією, які зумовлені застарілістю правового регулювання статусу засобів масової інформації та неможливістю оперативно реагувати на згадані виклики.

Утвердження європейського курсу розвитку України накладає додаткові вимоги щодо забезпечення впровадження міжнародних стандартів у сфері медіа в національне законодавство України та створення ефективних засад його функціонування. Передбачається, що це сприятиме підвищенню рівня доступності та захищеності інформації при її опрацюванні та передачі споживачам.

Крім того, актуальність теми дисертації посилюється у зв'язку з відсутністю сучасних комплексних вітчизняних наукових досліджень із згаданої проблематики в компаративному аспекті.

Таким чином, обрана Улянченком Ю.О. тема дисертації «Конституційно-правовий статус засобів масової інформації в Україні та США: порівняльно-правовий аналіз», є затребуваною науковою проблемою і важливою складовою загального концептуального розуміння сутності місця і ролі засобів масової інформації в суспільстві та державі, а тому є актуальною у теоретичному та практичному плані.

Оцінка наукового рівня дисертації та наукових публікацій здобувача.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження та наукових публікацій Улянченка Ю.О. дає можливість констатувати, що дисертація є структурованою, цілісною, системною, послідовною та такою, що відповідає поставленій меті і виконаним завданням, а публікації відображають зміст визначеної автором проблематики.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 12 наукових працях, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях з юридичних наук, включених МОН України до Переліку наукових фахових видань, одна стаття – у науковому виданні іноземної держави та 7 тез наукових доповідей (тези опубліковані). Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Улянченка Юрія Олександровича на тему «Конституційно-правовий статус засобів масової інформації в Україні та США: порівняльно-правовий аналіз» виконана на високому науковому рівні та є самостійною творчою роботою.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Представлена на рецензування дисертація Улянченка Ю.О. має всі ознаки наукової новизни. У дисертації уперше запропоновано використовувати

діяльнісний підхід у визначенні конституційно-правового статусу засобів масової інформації, що дозволяє більш повно оцінити їхню реальну роль у правовій системі, врахувати їхній вплив на суспільні процеси та вдосконалити механізми правового регулювання з урахуванням сучасних викликів та тенденцій розвитку інформаційного суспільства. Варто підтримати авторське визначення поняття конституційно-правового статусу засобів масової інформації як конституційно закріпленого положення засобів масової інформації як особливого суб'єкта правовідносин, що детермінується через систему принципів, прав, свобод, обов'язків та гарантій. Також автором визначено специфічні ознаки конституційно-правового статусу засобів масової інформації, а саме: нормативно-правове закріплення; комплексний характер; універсальність та загальнообов'язковість; взаємозв'язок прав і обов'язків медіа; динамічність; наявність спеціальних механізмів реалізації та захисту; відображення принципів правової держав, які підтверджують унікальний характер статусу засобів масової інформації та необхідності особливого підходу до його правового регулювання.

Крім того, окремі положення новизни містять цілком конкретні пропозиції до чинного законодавства, що надає дисертації особливої цінності. Зокрема, запропоновано доповнити частину 2 статті 4 Закону України «Про медіа» нормою: «Держава не втручається в діяльність суб'єктів у сфері медіа, а будь-яке припинення діяльності медіа або заборона поширення матеріалів допускається лише за рішенням суду у випадках, прямо встановлених законом» яке унеможливить практику адміністративного блокування медіа без належної процедури. А також запропоновано посилити роль Комісії з журналістської етики, шляхом внесення змін до частини 2 статті 90 Закону України «Про медіа» та доповнення пунктом 27-1, в якому передбачити те, що на своїх засіданнях Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення розглядає висновки Комісії з журналістської етики в яких викладено інформацію про грубі порушення Кодексу журналістської етики.

В рамках порівняльної складової автором встановлено, що американська модель конституційно-правового статусу засобів масової інформації базується на ліберальних традиціях і доктрині природних прав, забезпечує максимальний рівень свободи преси відповідно до Першої поправки Конституції США, а українська модель продовжує формуватися в умовах демократичних трансформацій, з урахуванням необхідності забезпечення балансу між свободою слова, інформаційною безпекою та боротьбою з дезінформацією. Автор констатує, що проведено системний порівняльний аналіз конституційно-правового статусу ЗМІ в Україні та США за критеріями принципів, правосуб'єктності, повноважень, гарантій і відповідальності, сформовано узагальнену порівняльну матрицю відмінностей/спільних рис та визначено тенденції їх зближення, що дозволило розкрити вплив правових традицій на свободу медіа.

У дисертації сформульовані й інші висновки і положення, які мають ознаки наукової новизни, що вказує на розширення та поглиблення сучасного наукового знання в обраній темі дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість отриманих результатів дисертаційного дослідження, сформульованих положень і висновків обумовлена використанням значної кількості наукових джерел вітчизняних і зарубіжних учених, у яких висвітлено історичні передумови, генезу та етапи розвитку конституційно-правового статусу засобів масової інформації як в Україні, так і в США. Додатково потрібно зауважити, що запропоновані у дисертації висновки отримали належну аргументацію на основі чинної нормативно-правової бази.

Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на

2016–2020 роки, затверджених на Загальних зборах НАПрН України 03 березня 2016 року, розділу 3 Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України на 2019–2023 роки, затверджених Постановою Президії НАН України від 30 січня 2019 року № 30, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Високий рівень виконання поставлених завдань і володіння методологією наукового дослідження відображено у наукових результатах й положеннях, які виносяться на захист й обумовлено використанням комплексу філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, кожен із яких дозволив дослідити предмет з відповідних методологічних позицій.

Постановка завдань, формулювання мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають встановленим вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мету роботи досягнуто. А тому, можна вважати, що визначені наукові завдання реалізовано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використано: у науково-дослідній роботі для подальшого вивчення конституційно-правового статусу ЗМІ, механізмів його реалізації, а також для глибшого осмислення правового положення та нормативного закріплення цього соціального інституту, визначення його місця і ролі в житті суспільства, держави та права; у правотворчості як теоретичний матеріал для підготовки та

прийняття нормативно-правових актів України, що регламентують правовий статус ЗМІ, з метою його вдосконалення з урахуванням позитивного досвіду США; у правозастосуванні для оптимізації форм і методів функціонування ЗМІ; в освітньому процесі при викладанні навчальних дисциплін для підготовки здобувачів вищої освіти (бакалаврів, магістрів) за спеціальністю 081 «Право», а також при розробці підручників і навчальних посібників, підготовці курсів лекцій і навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Конституційне право», «Сучасні аспекти забезпечення прав і свобод людини», «Актуальні проблеми конституційного та муніципального права», «Міжнародний захист прав людини», а також при підготовці окремих розділів підручників, навчальних посібників і курсів лекцій з відповідних правових дисциплін.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності загалом. Дисертація Улянченка Ю.О. написана українською мовою, виклад матеріалу здійснено відповідно до обраної тематики, має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертаційне дослідження Улянченка Ю.О. складається із анотації, списку публікацій, змісту, вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Архітектоніка дисертації свідчить про творчий комплексний підхід дисертанта до вирішення поставлених завдань. Чітко проглядається певна система та послідовність у висвітленні проблем, що стосуються об'єкта та предмета дослідження (с. 21). Автор правильно та достатньо оригінально визначив мету та завдання дисертації.

Анотація у стислій формі містить основні положення дисертаційного дослідження й викладена українською та англійською мовами.

У першому розділі досліджується теоретико-правова характеристика конституційно-правового статусу засобів масової інформації в Україні та США, зокрема приділяється увага низці доктринальних та інших джерел з приводу їх змістовного наповнення та відповідності предмету дослідження. Також даний розділ присвячений особливостям конституційно-правового регулювання статусу засобів масової інформації з урахуванням низки міжнародних і європейських стандартів у досліджуваній сфері та здійснено аналіз національного законодавства України та США з урахуванням відмінностей правових систем згаданих країн. Окреслено проблемні питання правового врегулювання статусу засобів масової інформації й запропоновані шляхи їх вирішення.

Другий розділ присвячено дослідженню теоретико-правової сутності й змісту поняття конституційно-правового статусу засобів масової інформації в Україні та США. Також в межах даного розділу опрацьовані автором структурні складові зазначеного статусу засобів масової інформації з урахуванням порівняльно-правової характеристики та внесені пропозиції щодо його удосконалення.

У третьому розділі автор дисертації приділив основну увагу засобам масової інформації з точки зору їх ролі у розбудові суспільства, а також діяльності засобів масової інформації по формуванню держави в Україні та США. Констатовано, що у сучасному державотворчому процесі України та США засоби масової інформації відіграють ключову роль комунікативного посередника між владою та суспільством.

Завершується кожен розділ і дисертація загалом розгорнутими висновками, які є цілісними, логічними та обґрунтованими та відповідають визначеним меті й завданням.

Побудова такої структури дисертації дозволила автору максимальним чином оволодіти предметом наукового дослідження та внести значну кількість пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства та практики його реалізації з даного питання.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Улянченка Юрія Олександровича на тему «Конституційно-правовий статус засобів масової інформації в Україні та США: порівняльно-правовий аналіз» можуть бути рекомендовані для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного спрямування, у науково-дослідній сфері, нормотворчій діяльності органів публічної влади та для планування подальших наукових напрацювань у цій сфері.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Висловлюючи загальну позитивну оцінку проведеному дослідженню, важливо відзначити, що як і в будь-якій творчій науковій роботі можна констатувати наявність деяких дискусійних та спірних моментів, що потребують уточнення позиції автора та врахування під час публічного захисту здобувачем.

1. У підрозділі 2.1 дисертант зазначає перелік принципів та методів, які становлять методологію дослідження конституційно-правового статусу засобів масової інформації в Україні та США. Водночас, у вступі даного дисертаційного дослідження зазначені виключно методи дослідження. У цьому зв'язку потребує обґрунтування позиція автора щодо розуміння сутності та змісту поняття методологія й складових елементів цього поняття. Також важливо уточнити думку автора щодо філософських підходів як складової частини поняття методологія?

2. На с. 101 дисертаційного дослідження Ю.О. Улянченко пропонує під принципами конституційно-правового статусу ЗМІ розуміти фундаментальні настанови, які окреслюють права та обов'язки ЗМІ в рамках конституційного ладу, визначають роль ЗМІ у становленні демократії та впливають на формування правових основ діяльності та етичних зобов'язань ЗМІ. Дане визначення, на думку автора, базується на необхідності врахувати три аспекти, а саме: роль ЗМІ у демократії, правове регулювання діяльності

ЗМІ, етичні зобов'язання ЗМІ (с. 100). А тому, виникає у цьому зв'язку два питання до автора: чи встановлений взаємозв'язок між поняттям принципів конституційно-правового статусу ЗМІ та переліком принципів конституційно-правового статусу ЗМІ? І ще питання щодо того чи здійснювались автором спроби класифікувати зазначені принципи конституційно-правового статусу ЗМІ?

3. Потребує уточнення позиція автора щодо таких понять як «засоби масової інформації», «медіа», «електронні засоби масової інформації» з точки зору концептуального підходу щодо їх авторського розуміння та тлумачення.

Разом з тим, зазначені зауваження та побажання є уточнювальними та рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертація представляє собою самостійно завершену наукову працю, в якій основні ідеї, що визначають наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів, були розроблені автором дисертації особисто. Таким чином, під час рецензування дисертаційного дослідження і опрацювання наукових публікацій Улянченка Ю.О. фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.

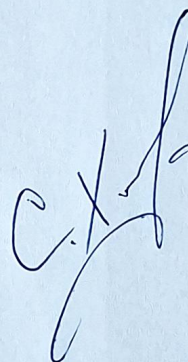
Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Улянченка Юрія Олександровича на тему «Конституційно-правовий статус засобів масової інформації в Україні та США: порівняльно-правовий аналіз», представлене на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним і завершеним науковим дослідженням.

Дисертація Улянченка Юрія Олександровича на тему «Конституційно-правовий статус засобів масової інформації в Україні та США: порівняльно-правовий аналіз» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю здобутих дисертантом результатів й своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам, встановленим постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку

підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами) та «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44, а також наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами від 19 липня 2019 року), а її автор – Улянченко Юрій Олександрович – за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ –
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ

Сергій ХАЛЮК

